

Hukuk Fakültesi Dergisi
Ankara Hacı Bayram Veli University
Faculty of Law Review

ISSN: 2651-4141 e-ISSN: 2667-4068
Cilt / Volume XXVII Temmuz / July 2023 Sayı / No. 3

İNGİLİZ CEZA HUKUKUNDA KOŞULLU SALIVERİLME

EARLY RELEASE IN ENGLISH CRIMINAL LAW

Ali Emrah BOZBAYINDIR*

ÖZET

[-10.34246/ahbvuhfd.1270715](https://doi.org/10.34246/ahbvuhfd.1270715)

Erken salıverilme ister bir koşula bağlamış olsun ister olmasın modern ceza adaleti sisteminin vazgeçilmez bir unsurlarından bir olma niteliği arz etmektedir. Buna mukabil, koşullu salıverilme oldukça tartışmalı bir kurum niteliğindedir. Koşullu salıverilme, çoğu zaman cezaevi nüfusunun azaltılması menfaati ile örneğin şiddet ihtiva eden suçları işlemiş faillerin daha uzun süre cezaevinde tutulması suretiyle belli bir toplumda kamunun ceza adaleti sistemine güveninin muhafazası menfaati arasındaki gerilimi yansıtmaktadır. Bu makale, oldukça karmaşık ve sürekli değişen bir yapı arz eden İngiliz koşullu salıverilme modelini tahlil etmektedir. Bu karmaşık yapısına rağmen İngiliz modeli, bir karşılaştırmalı hukukçu için bilhassa liberal bir ceza hukuku sisteminde yaşanan yukarıda ifade edilen gerilimi billurlaştırmış olması bakımından oldukça ilginç bir örnek teşkil etmektedir. Makale, İngiliz koşullu salıverilme modeli ve kavramlarının kısaca izah edilmesiyle başlamaktadır. İngiliz modeli, otomatik ve takdiri salıverilme sistemlerine bir arada yer veren karma bir model niteliğindedir. Bu izahları müteakip, İngiltere’de koşullu salıverilmenin tarihsel gelişimini ve modern dönemdeki 1967 tarihli Ceza Adaleti Kanunu’ndan (Criminal

* **Doç. Dr.**, Boğaziçi Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı / İSTANBUL, **e-posta:** abozbayindir@yahoo.com,

ORCID: 0000-0001-7995-2474 **DOI:** 10.34246/ahbvuhfd.1270715

* **İntihal / Plagiarism:** Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. / *This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.*

Justice Act 1967) en son 2022 yılındaki Adalet Bakanlığı Koşullu Salıverilme Sisteminin İncelenmesi Değerlendirme Raporu'na (the Review of the Parole System by the Ministry of Justice) kadar olan modern dönemdeki dönüşümünü kısaca tahlil edilmektedir. Çalışmada daha sonra, koşullu salıverilmeden yararlanmanın zamansal şartına ilişkin mevcut suç ve suçlu tipine göre farklılaştırılmış ikili bir yapı arz eden şartları ve koşullu salıverilme kurulunun karar alma süreçlerini incelemektedir. Koşullu salıverilme kararının geri alınması ve geri alınma kararı türlerini inceledikten sonra makale koşullu salıverilme bağlamında elektronik izlemenin kullanılması ve Yeni Koronavirüs Hastalığı (COVID-19) salgını döneminde benimsenen geçici salıverilme düzenlemelerinin tahlil edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Koşullu salıverilme, otomatik salıverilme, koşullu salıverilme kurulu, koşullu salıverilme kararının geri alınması, elektronik izleme

ABSTRACT

Early release, with or without conditions, is an indispensable element of the modern criminal justice apparatus, albeit controversial. It reflects, at times, the tension between the interest of reducing the prison population on the one hand and the interest of keeping, say, violent offenders longer behind bars to preserve the public's trust in the criminal justice system in a given society. The present article presents the English early release model, which is marked by complexity and change, yet, quite interesting for a comparatist, for it makes crystal the aforementioned tensions in the liberal criminal justice apparatus, especially in the law few years. The present article starts with an overview of the model and basic concepts of early release in England and Wales, emphasizing its mixed model of early release, which combines automatic and discretionary models of early release. The article then briefly analyses the historical development of the law of early release in England and its modern evolution from the Criminal Justice Acts 1967 to the most recent, the Review of the Parole System conducted by the Ministry of Justice in 2022. The article also examines the current bifurcated temporal requirements for conditional release and the role and decision-making process of the parole board. After providing an overview of the recall procedures and types of recall, the article examines the use of electronic monitoring in the context of conditional release and the temporary release schemes adopted during the COVID-19 pandemic.

Keywords: Conditional release, automatic release, parole board, recall, electronic monitoring

EXTENDED ABSTRACT

Early release of sentenced prisoners is of great significance, and in all European countries, early or conditional release is an indispensable element of the criminal justice apparatus. Defined broadly, early release encompasses the reduction of the custodial element of a sentence via releasing the prisoner prior to the expiration of the

formally announced sentence of the court, with the remainder of the sentence served either in the community under licence or terminated unconditionally. Nevertheless, if one embarks on a study of the law of conditional release comparatively, even a bird's eye view comparison among the existing early or conditional release schemes in European countries would reveal the fact that rules and regulations with regard to this institute are organised very differently in respect of the minimum period to be served until release, the decision-making bodies regarding a conditional release, automatic or prognosis-based discretionary nature of the release, or the recall procedures.

The objective of the present study is, thus, to analyse early release, with or without conditions, in England and Wales, which has long been a feature of the English criminal justice system, from a comparative criminal law perspective with a focus on the European laws on conditional release. Despite its complex and constantly changing nature, the study of English law of conditional release sheds light on many issues that have arisen in many modern criminal justices systems, such as the tension between the rehabilitative ideal and the interests of crime control, the perennial problem of overcrowded prisons and front door and back door strategies designed to cope with this problem, public reactions against the early release, and the phenomenon of bifurcation in the law of release which is marked by the tendency of subjecting a certain group of offenders to more strict conditions vis-à-vis the convicts of the so-called run-of-the-mill offences. Therefore, the primary concern of the present article is to provide an overview of the English answers to the issues mentioned above common to liberal criminal justice systems to a varying extent.

The article commences with an introduction to the basic concepts of the law of early release in England and Wales comparative perspective. Subsequently, the work offers a brief overview of the historical evolution of the institute of parole in England and Wales starting from the periods of transportation and penal servitude but focusing rather on the modern system of parole in England and Wales, which emerged in the 1960s. The article takes note of the changes that occurred in the 1990s and 2000s. Still, it primarily shifts the focus to the most recent changes that have been taking place as partly a result of the furore surrounded the release of convicted rapist John Worboys in England in 2018 and has culminated into the Root and Branch Review of the Parole System conducted by the Ministry of Justice in 2022, and the ensuing most recent reforms in the law of parole in general, and the role and powers of the parole board, which is the governing body with regard to decisions of conditional release in England and Wales.

The temporal requirements for early release in England are one of the primary concerns of the present study due to its structure which is in accord with the nature of the sentence the defendant receives – determinate, extended determinate, or indeterminate- and increasingly according to the type of criminality. Indeed, there are strong policy incentives in England and Wales to keep offenders who have committed violent, sexual, and terrorist offences behind bars longer, leading to the oft-criticised

bifurcation of the law of early release and exacerbated with the reforms of the last few years. The article also examines the role and function of the Parole Board, which was established in 1968 under the Criminal Justice Act 1967. The Board is currently an executive non-departmental public body that enjoys a quasi-judicial role. However, it is not a tribunal, which is another aspect where the English sentencing law differs from continental Europe, where the courts and judges are responsible for the decisions regarding conditional release. Following the recent debates concerning the transparency of parole board procedures, the article outlines the recall procedures and types of recall in England and Wales. Finally, the paper returns to the use of technology in early release, that is, the institute of Home Detention Curfew and the limited temporary release scheme adopted in England and Wales during the COVID-19 pandemic.

GİRİŞ

Modern hapisanenin doğuşundan günümüzde değin koşullu salıverilme kurumu, ceza adaleti sistemlerinin en münakaşalı meselelerinden biri olagelmıştır. Kurumun bugünkü görünüm biçimleri daha ziyade XIX. ve erken XX. yüzyıllarda şekillenmiştir. Koşullu salıverilme kurumunun başlıca amacı mahkûmların ıslahına katkıda bulunmak olsa da kurumun tarihi gelişimi, hapisane nüfusunun azaltılması amacıyla tatbik edildiğini ve bu gerekçeyle temellendirildiğini de göstermektedir¹. Önceleri merhamet ve af mülahazalarıyla kişinin erken salıverilmesinde, modern dönemde değin husus kişinin ıslah olduğuna, iyi haline ilişkin delil ve emarelere dayalı bir değerlendirme kıstasının esas alınmaya başlanması olmuştur².

Modern dönemden önce mahkûmlarının salıverilmesinde kendisine müracaat edilen geleneksel mekanizma büyük ölçüde genel ve özel affa tekabül eden af kurumlarıydı. Bu çerçevede genel af olarak adlandırabileceğimiz ‘*amnesty*’ mahkûmiyete ilişkin tüm sonuçları ortadan kaldırırken, özel af niteliğindeki ‘*pardon*’ ise sadece mahkûmun veya belli bir mahkûm grubunun salıverilmesine imkan tanıyordu. Bu kurumlar, belli bir grup mahkûma belli bir yıl dönümü veya diğerk büyük milli hadise vesilesiyle tatbik edilseler de esasen, hapisane nüfusunun daha yönetilebilir bir seviyeye çekilmesi esas gayeyi teşkil ediyordu³. Buna karşılık af kurumu İngiltere ve Almanya gibi

¹ Frieder Dünkel, ‘Early Release from Prison’, in Gerben Bruinsma ve David Weisburd (eds.), *Encyclopaedia of Criminology and Criminal Justice*, Springer, 2014, s. 1256, 1258.

² ibid.

³ ibid 1257.

ülkelerde çok uzun zamandır adeta tedavülden kalkmış durumdadır. Bunun temel sebebi affın, yürütme erkinin haklı bir temel olmaksızın kullanılması olarak görülmesidir. Fransa ve İtalya gibi ülkelerde ise af kurumu günümüzde de ceza siyasetinin başat unsurlarından biri olmaya devam etmektedir⁴. Büyük ölçüde affın yerini almak gayesiyle ihdas edilen koşullu salıverilme benzeri kurumların cezaevi nüfusunu kontrol altında tutmakta etkin bir işlev görüp görmediği ise münakaşalıdır. Ceza adaleti sistemine yapılan müdahale ve reformlar kimi zaman 1996 İspanyol reformu örneğinde olduğu gibi cezaevi nüfusunun artmasına veya 2008 Avusturya reformunda olduğu gibi cezaevi nüfusunun azalmasına neden olabilmektedir⁵.

İngiltere ve Galler’de⁶ de mahkûmların cezalarının belli bir kısmını infaz kurumunda geçirdikten sonra, koşullu veya koşulsuz olarak cezalarının kalan süresini infaz kurumu dışında toplumsal hayata dâhil olarak geçirmesine imkân sağlayan kurumlar uzun süredir uygulanmakta ve mütemadiyen değinliklere uğramaktadır. Klasik görünüm biçimiyle Anglosakson koşullu salıverilme (*parole*) kurumu, hükümlünün belirsiz süreli cezasının (*indeterminate sentence*) kalan kısmını toplum içinde çekmek üzere şartlı salıverilmesi esasına dayanmaktadır⁷.

Ülkemizin de dahil olduğu Kıta Avrupası hukukunda ise salıverilme, koşullu veya koşulsuz olarak belirli süreli bir hapis cezasının umumiyetle yarısı veya üçte ikilik kısmını infaz kurumunda çekilmesinin akabinde salıverilmesi esasına dayanmaktadır⁸. Her iki sistemde de kurumun özünü, hükümlünün cezasının tamamını infaz kurumunda çekmeden salıverilmesi

⁴ Dünkel, s. 1257; René Lévy, ‘Pardons and Amnesties as Policy Instruments in Contemporary France’, *Crime and Justice*, 36(1), 2007, s. 551, 554 vd.

⁵ Dünkel, s. 1257.

⁶ Çalışmada İngiltere, İngiltere ve Galler hukukunu ifade etmek üzere kullanılacaktır.

⁷ Belirsiz süreli hapis cezasının belli bir safhasına gündeme gelebilecek olan bu geleneksel erken salıverilme kurumu, 1980li yıllara geldiğinde ABD’de tenkide maruz kalmış ve birçok eyalette kaldırılmıştır. Belirsiz süreli hapis cezasına ve salıverilmenin keyfi niteliğine karşı haklı itirazlara karşılık uygulanan yeni sistemde hapis cezalarının süresi uzamış ve ABD’de kitlesel mahpusluk olarak (*mass incarceration*) ifade edilen hapisanelerdeki nüfusun iki milyonun üzerine çıkmasına bir ölçüde yol açmıştır. Günümüzde ABD 5000’den fazla hapisanesi ve 2.1 milyon mahkûmuyla Dünya’nın en büyük hapisane sistemine sahiptir. Bkz. Dünkel, s. 1259; James Byrne, Don Hummer, Sabrina S. Rapisarda/Kimberly R. Kras, ‘The US government’s response to COVID-19 outbreaks in federal, state, and local corrections’, in Frieder Dünkel, Stefan Harrendorf ve Dirk van Zyl Smit (eds.) *The Impact of Covid-19 on Prison Conditions and Penal Policy*, Routledge, 2022, s. 557.

⁸ Dünkel, s. 1256.

teşkil etmektedir. Koşullu salıverilme kurumu ya da hukukunun uygulandığı bütün hukuk sistemlerinde tezahür eden ortak sorunlar mevcuttur. Bunların başında, tutarlı bir ceza siyaseti çerçevesinde adil ve savunabilir bir erken salıverilme sistemine ulaşılması gayesi gelmektedir, İngiltere bilhassa meşhur 1907 tarihli Hükümlülerin Denetimli Serbestliği Yasası (*the Probation of Offenders Act*) ile bu alanda öncü ülkelerden olmuştur⁹. İngiliz koşullu salıverilme hukukunun tetkiki, Anglosakson ceza hukukunda 1970li yıllardan bu tarafa cezanın genel ve özel önleme amaçlarının ön plana çıkışı ve ıslah düşüncesinin görece geri plan itilmesinin örneklerinden biri olması bakımından da önem arz etmektedir. Koşullu salıverilmenin şartları ve özellikle kurumdan yararlanma şartlarının suç tiplerine göre farklılaşmış ve koşullu salıverilme kararının geri alınmasında daha esnek bir yapıda olması da İngiliz koşullu salıverme hukukunun tetkikini lüzumlu kılmaktadır. Buna ilave olarak, küresel konumlama sistemi (*Global Positioning System, GPS*) temelli teknolojilere koşullu salıverilme uygulamalarında müracaat edilmesi, İngiltere örneğinin incelenmesini gerektiren bir diğer husus olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁰.

İngiltere’de koşullu salıverilme kurumu, toplum içine salıverilmeleri efkari umumiye tarafından uygun görülmeyen mahkumlara ilişkin vakalar nedeniyle tenkide uğramakta ve hükümeti bilhassa çocuk ve kadınlara karşı şiddet ihtiva eden suçlarda salıverilme şartlarını zorlaştırmaya, hatta fiilen imkânsız kılacak tedbirleri almaya sevk etmektedir. Bilhassa toplumda infial yaratan bazı suçluların salıverilmesine karşı yoğun tepkiler nedeniyle, 2019’dan bu yana hükümet koşullu salıverilme şartlarını ağırlaştıracak yasal düzenlemeler yapmıştır.

Sürekli olarak yasal değişiklikler ve farklı koşullu salıverilme rejimlerinin varlığı İngiliz koşullu salıverilme hukukunun oldukça karmaşık bir yapı arz etmesi sonucunu doğurmuştur. Bu husus kendisini, koşullu veya erken salıverilme olarak adlandırılan kuruma ilişkin kavramlar bakımından da göstermektedir. Geleneksel olarak erken veya koşullu salıverilme, hükümlünün cezasının belli bir süresini koşulsuz olarak infaz kurumunda geçirmesinin ardından bir yargısal otoritenin kararına konu olması anlamına gelmektedir. Karşılaştırmalı hukukta umumiyetle kişinin hükmedilen cezanın yarısı veya üçte ikisini infaz kurumunda geçirmesi şartı aranmakta; bunun akabinde ilgili

ülke mevzuatına göre bir hâkim, cezaevi idaresi veya bir kurul tarafından kişinin toplumsal hayata geri dönmesinin uygunluğu karara bağlanmaktadır¹¹. Salıverilmeye ilişkin şartların oluştuğu hallerde hükümlüler cezalarının tamamını infaz kurumunda geçirmeden toplum içine salıverilmektedir. Günümüzde bu klasik koşullu salıverilme kavramının dışında, hükümlünün bilhassa kısa süreli hapis cezasına çarptırıldığı hallerde, cezasının daha ilk günden itibaren ceza infaz kurumu dışında elektronik izlemeye tabi olarak ev hapsinde infaz edildiği halleri ifade etmek için de kullanılmaktadır¹².

Bu nedenle, çalışmamızda öncelikle İngiliz hukukunda koşullu salıverilme karşılığında kullanılan kavramlar izah edilecek, akabinde mahkûmların erken salıverilmesine ilişkin mevzuat ve uygulama ana hatlarıyla ortaya konulacaktır. İnfaz kurumunda geçirilmesi gereken süreler ve koşullu salıverilmenin geri alınması konuları tetkik edildikten sonra erken salıverilme hakkında karar veren merciinin karar alma yetkisi ve yapısı izah edilecektir. Akabinde, elektronik izleme teknolojisinin koşullu salıverilmede kullanılması ve COVID-19 salgınının erken salıverilmeye etkileri de kısaca ele alınacaktır. Çalışmada, İngiliz sisteminin daha iyi anlaşılabilmesini sağlamak ve koşullu salıverilmede farklı yaklaşım biçimlerini ortaya koymak amacıyla, diğer Avrupa ülkelerindeki koşullu salıverilme şartlarına ilişkin genel izahlarda bulunulacaktır.

Bu noktada, İngiltere’de koşullu salıverilmeye ilişkin mevzuat ve uygulamaya geçmeden evvel, bu ülkenin ceza adaleti sisteminde konumuzla ilgili önem arz eden istatistiki verileri ortaya konulacaktır. İlgili ülkenin ceza adaleti sistemi hakkında fikir vermesi bakımından bu durum önem arz etmektedir.

İngiltere ve Galler’de, 30 Haziran 2022 itibarıyla ceza infaz kurumlarında bulunan kişi sayısı 80.659’dur.¹³ Genelde bu şekilde seksen binlerin üzerinde seyreden mahkûm sayısının Covid-19 döneminde yaşanan tam kapanmalar nedeniyle %6 civarında düştüğü hususu ifade edilmelidir.¹⁴

¹¹ Frieder Dünkel/Jonas Weber, ‘(Early) release, probation and collateral consequences (directives) after release, Legal conditions and practice’ in Frieder Dünkel, Ineke Pruin, Anette Storgaard and Jonas Weber (eds), *Prisoner Resettlement in Europe*, Routledge, 2019, s. 403-434, s. 403.

¹² Dünkel/Weber, s. 403.

¹³ Bkz. Prisons Data <<https://data.justice.gov.uk/prisons>> Erişim Tarihi 11.03.2023.

¹⁴ Bu hususta detaylı bilgi için bkz. Georgina Sturge, *UK Prison Population Statistics*, House of Commons Library, 2020, s. 3 vd.

⁹ Dünkel, s. 1257.

¹⁰ Kıta Avrupası ile karşılaştırmalı bir değerlendirme için bkz. Dünkel, s. 1257.

Bu noktada vurgulanması gereken bir başka husus da İngiltere’de bulunan 130 hapishanenin 14’ünün özel şirketler tarafından işletiliyor olmasıdır. Mevcut mahkûmların %12.3’nün cezası bu özel cezaevlerinde infaz edilmektedir¹⁵. Ceza adaleti sektöründeki özelleşme, 2015 yılından bu yana denetimli serbestlik hizmetlerini (*National Probation Service*) önemli ölçüde daraltmıştır. Hükümet, 21 farklı toplumsal rehabilitasyon şirketiyle sözleşme yapmıştır ve bu şirketler denetimli serbestlik hizmetlerini (*probation services*) yürütmektedir¹⁶.

Uzun dönemli istatistikler incelendiğinde, İngiltere’de hapishane nüfusunun 1900 ile 2019 yılları arasındaki dönemde dört katı arttığı görülmektedir. Bir başka deyişle 1900 yılında 17.400 olan mahkûm sayısı 2019 yılına gelindiğinde 82.900’e ulaşmıştır.¹⁷ Bu artışın yarısı da 1990 yılından itibaren yaşanmıştır.¹⁸ 2010 yılından buyana hapishanedeki mahkum sayısında hatırı sayılır bir değişiklik olmamıştır¹⁹. 2021 Ocak ayı sonu verileri esas alındığında İngiltere’de her 100.000 kişiye 130 mahkûm düşmektedir. İngiltere’de mahkumların nüfusa oranı ABD, Rusya ve Türkiye gibi ülkelerin gerisinde kalsa da Doğu Avrupa ülkeleri bir tarafa bırakılacak olursa Avrupa Birliği üyesi ülkelerden yüksektir.²⁰ Keza Mayıs 2020 verilerine göre İngiltere’de hapishanelerin %49’u aşırı kalabalıktır.²¹ Öğretide hapishanelerin şartlarının iyileştirilmesi noktasında yeterince kaynak ayrılmadığı, personelin yetersiz veya tecrübesiz olduğu ve birçok hapishanenin çok eski olduğu ifade edilmektedir²². Bu noktada, diğer birçok Avrupa ülkesinde Fransa ve İtalya örneklerinde olduğu gibi hapishanelerin kronik bir aşırı kalabalık olma sorunuyla karşı karşıya oldukları bu noktada ifade edilmelidir²³. Bu çerçevede

¹⁵ Prisons Data <<https://data.justice.gov.uk/prisons>> Erişim Tarihi 11.03.2023.

¹⁶ Kathrin Höfler/Nicola Padfield, ‘The Implementation of Sentences’, in Kai Ambos, Antony Duff, Alexander Heinze, Julian Roberts and Thomas Weigend (eds), *Core Concepts in Criminal Law and Criminal Justice, Volume II*, Cambridge University Press, 2022, s. 353.

¹⁷ Sturge, s. 5.

¹⁸ Sturge, s. 3-4.

¹⁹ Catherine Heard/Nicola Padfield, ‘England and Wales’, in Frieder Dünkel, Stefan Harrendorf ve Dirk van Zyl Smit (eds.) *The Impact of Covid-19 on Prison Conditions and Penal Policy*, Routledge, 2022, s. 169.

²⁰ Heard/Padfield, s. 169, 177.

²¹ Sturge, s. 4; Heard/Padfield, s. 170.

²² Heard/Padfield, s. 170.

²³ Bkz. Martine Herzog-Evans, ‘France’, in Frieder Dünkel, Stefan Harrendorf ve Dirk van Zyl Smit (eds.) *The Impact of Covid-19 on Prison Conditions and Penal Policy*, Routledge, 2022,

ülkemizde 2019/2020 döneminde cezaevi doluluk oranı %131 iken İngiltere’de %110, Fransa’da %116 ve İtalya’da ise bu oran %114 şeklindedir²⁴.

Daha önce de ifade edildiği üzere koşullu salıverilmenin başlıca amacı ıslah ve mahkûmun topluma yeniden kazandırılması olsa da 19. yüzyılda ortaya çıkışından bugüne kurum, hapishane nüfusunu azaltma amacıyla da uygulanmıştır. Öğretide de koşullu salıverilmeye müracaat edilmesinin sebebinin, hapishanedeki nüfusu indirmek suretiyle cezaevlerinin aşırı kalabalığını azaltmak olduğu ifade edilmektedir²⁵. Ceza infaz kurumundaki nüfusta yukarıda izah ettiğimiz gibi hatırı sayılır bir artış söz konusu olan İngiltere’de de daha az ağır (*less serious*) olarak tabir edilen mahkûmların salıverilmesi için adımlar atılmak suretiyle gittikçe aşırı kalabalık hale gelen hapishane nüfusu azaltılmaya çalışılmıştır. Bunun sonucunda, aşağıda da izah edeceğimiz gibi, İngiliz ceza infaz sisteminde, koşullu salıverilme bakımından suçların tasnifine göre farklı erken salıverilme rejimleri ortaya çıkmıştır. Bu Amerikan, İngiliz ve Avrupa Birliği hukuklarında terörizmle mücadele bağlamında kişi, kuruluş veya örgütsel yapılanmaların listelenmesi süreçlerine ve bu listeleme hukuki sonuçlarına ilişkin düzenleme ve uygulamayı tespit ve değerlendiren bir bildiri çalışması bağlamında, örneğin tehlikeli suçlu olarak sınıflandırılan mahkûmlar bakımından salıverilme şartları ağırlaştırılmaktadır²⁶. Bunun sonucunda, birçok ülke örneğinde olduğu gibi İngiltere’de de koşullu salıverilme hukukunda iki kola ayrılma (*bifurcation*) olarak tabir edilen olgu karşımıza çıkmaktadır. Gerçekten, mevcut erken veya koşullu salıverilme düzenlemelerinde suç veya suçluluk tipine göre hükümlünün infaz kurumunda geçirmesi gereken süreler ve bilhassa tehlikeli olarak tavsif edilen mahkumların salıverilme usulleri değişmektedir. Bu şekilde, özel olarak belirlenmiş suçluluk tipleri dışında kalanlar ise genellikle cezalarının yarısını infaz kurumunda geçirdikten sonra

s. 209-223, s. 210-212; Lorenzo Picotti/Luisa Ravagnani, ‘Italy’, in Frieder Dünkel, Stefan Harrendorf ve Dirk van Zyl Smit (eds.) *The Impact of Covid-19 on Prison Conditions and Penal Policy*, Routledge, 2022, s. 295.

²⁴ Avrupa’da hapishane doluluk oranları ve bunları harita üzerinde gösterimi bkz. Frieder Dünkel/Stefan Harrendorf/Dirk van Zyl Smit, ‘Summary analysis of the state of prisons and penal policies before, during and after the COVID-19 pandemic’, in Frieder Dünkel, Stefan Harrendorf ve Dirk van Zyl Smit (eds.) *The Impact of Covid-19 on Prison Conditions and Penal Policy*, Routledge, 2022, s. 636-637.

²⁵ Bkz. Dünkel, s. 1258.

²⁶ Dünkel, s. 1258-1259.

otomatik olarak salıverilmektedir²⁷.

I. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Genel olarak, hükümlülerin çarptırıldıkları cezanın tamamını infaz kurumundan çekmeden, bihakkın tahliye tarihinden belli bir süre önce salıverilmelerine imkân sağlayan kurumlar, koşullu salıverilmeyi de ihtiva eden erken salıverilme (*early release*) kavramıyla ifade edilmektedir. Avrupa’da erken salıverilmenin iki türü mevcuttur. Birincisi, mevzuatımızda koşullu salıverilme kurumuna karşılık gelen mahkûmun bir süre infaz kurumunda geçirdikten sonra, kurumdan salıverilmesinin belirli bir merciin takdirine bağlı olduğu sistemdir (*discretionary release system*). Karşılaştırmalı hukukta umumi olarak takdiri salıverilme sistemi uygulanmakta ve mahkûmun cezasının geri kalanının toplum içinde infazı için yetkili mercie müracaat etmesi gerekmektedir.²⁸ Takdiri salıverilme sisteminin uygulandığı birçok ülkede, mahkûmun yeniden topluma katılması bakımından olumlu bir değerlendirme yapılmış olmasına bağlıdır. Klasik koşullu salıverilme sistemi olarak da adlandırabileceğimiz bu sistemin uygulandığı başlıca ülkeler arasında Almanya, Avusturya, Estonya, Hırvatistan, Macaristan Polonya, Rusya, Slovenya, İspanya ve Çek Cumhuriyeti yer almaktadır²⁹. Bu konuda hükümlü bakımından ıslah olduğuna ilişkin müspet bir kanaate ulaşılması kıstası bakımından uygulamada sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu mülahazalarla Belçika, Danimarka ve İsviçre gibi bazı ülkelerde hükümlü hakkında menfi bir değerlendirmenin bulunmayışı (*the absence of a negative prognosis*) kıstası benimsenmiştir³⁰. Örneğin İsveç’te, kişinin erken salıverilmesi cezasının üçte ikisini infaz kurumunda geçirmesinden sonra söz konusu olmaktadır. Bu süre dolduktan sonra kişinin infaz kurumunda kalması, ancak salıverilmesinin aleyhine belli hallerin mevcudiyeti halinde söz konusu olmaktadır³¹. Bu noktada, olumlu veya olumsuz kıstasları benimsemek yerine tabiri caizse Fransa örneğinde olduğu gibi daha nüanslı ölçütler belirleyen hukuk sistemleri de mevcuttur. Gerçekten, 2000 yılında gerçekleştirilen reformlarla birlikte kişinin koşullu salıverilmeden yararlanabileceği sebeplerin kapsamı genişletilmiştir. Buna göre, mahkûmun topluma yeniden

²⁷ Dünkel/Weber, s. 406.

²⁸ Bkz. Julian V. Roberts, *Criminal Justice*, Oxford University Press, 2015, s. 96.

²⁹ Dünkel, s. 1261; Dünkel/Weber, s. 418.

³⁰ Dünkel/Weber, s. 418.

³¹ Dünkel/Weber, s. 418.

karışma (*resocialisation*) hususunda güçlü deliller sunması yerine, kendisini ıslah etmek yolunda çaba gösterdiğini ispat etmiş olması koşullu salıverilme bakımından kafi olabilecektir³².

Erken salıverilmede ikinci sistem ise mecburi veya otomatik salıverilme olarak adlandırılan sistemdir (*mandatory/automatic release system*). Otomatik salıverilme sisteminde mahkûm, kanunda belirtilen infaz kurumunda geçirmesi gereken sürenin sonunda başka bir merciinin kararına bağlı olmaksızın salıverilmektedir.³³ Bu sisteme örnek olarak Finlandiya, İsveç ve Yunanistan, verilebilir³⁴. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin koşullu salıverilme kurumu hakkında 2003 tarih ve 22 sayılı tavsiye kararında da her iki sistem açıkça kabul edilmiş ve uygulama şartlarına ilişkin kıstaslar ortaya konulmuştur.³⁵

İngiltere’de ise bu sistemlerin bir arada uygulandığı karma sistem uygulanmaktadır.³⁶ Gittikçe istisnaların kapsamı genişlemekle birlikte kural, cezasının yarısını infaz kurumunda geçiren bir mahkûm, başka bir merciin kararına bağlı olmaksızın otomatik olarak salıverilmektedir. Otomatik salıverilme kapsamı dışında kalan daha ziyade ağır suçlar bakımından ise klasik mahkûmun ıslah durumunun değerlendirilmesi esasına dayanan takdiri salıverilme sistemi benimsenmiştir. İngiltere’de esasen müebbet hapis ve uzatılmış cezalar (*extended sentences*) bakımından öngörülen bu takdir yetkisi koşullu salıverilme kurulu tarafından kullanılmaktadır³⁷.

İngiltere ve diğer Anglosakson hukuk sisteminin uygulandığı ülkelerde koşullu salıverilme için Fransızcadan alınmış olan ve şeref sözü manasına gelen “*parole*” kavramı kullanılmaktadır. Bu kurum kapsamında mahkûm, cezasının bir kısmını infaz kurumunda çektikten sonra geri kalanını denetimli

³² Dünkel/Weber, s. 419.

³³ Dünkel, s. 1259.

³⁴ Detaylı bilgi için bkz. Dünkel/Weber, s. 418-419; ayrıca bkz. Annie Kensey, ‘Conditional release and the prevention of reoffending’ in *Crime Policy in Europe*, Council of Europe Publishing, 2004, s. 181-186, 185-186.

³⁵ Council of Europe Committee of Ministers, Recommendation Rec (2003) 22 of the Committee of Ministers to Member States on Conditional Release (parole) Adopted by the Committee of Ministers on 24 September 2003.

³⁶ Bu sistemler hakkında bilgi için bkz. Pierre V. Tournier, “Systems of Conditional Release (Parole) in the Member States of the Council of Europe”, *Champ Pénal/Penal Field* [Online], 2004, 1 <<http://journals.openedition.org/champpenal/378>> Erişim Tarihi 11.03.2023.

³⁷ Dünkel/Weber, s. 418.

serbestlik çerçevesinde toplum içinde çekmektedir. Hükümlü hakkında *parole* (koşullu salıverilme) kararı, otomatik salıverilme ve kurulun görev kapsamı dışında kalan diğer haller dışında koşullu salıverilme kurulu (*parole board*) tarafından verilmektedir³⁸.

Koşullu salıverilmeden yararlananlar (*parolee*) teknik anlamda cezaları infaz edilmeye devam edilen kişiler olup, koşullu salıverilme şartlarının ihlali halinde kişiler infaz kurumuna geri gönderilebilmektedir.³⁹ *Parole* kavramıyla birlikte kullanılan ve kimi zaman onunla karıştırılan bir başka kurum da “*probation*”dır. Esasen çoğunlukla cezanın infazına alternatif bir kurum niteliği arz eden *probation* kapsamında, hükümlü infaz kurumuna girmeden cezasını infaz kurumu dışında çekmektedir. Bu kapsamda, kişiye denetimli serbestlik tedbirleri uygulanmakta, birtakım faaliyetlerde bulunması yasaklanmakta, ayrıca kendisine cezasının toplum içinde infazı boyunca danışmanlık hizmeti sunulmaktadır⁴⁰. Erken salıverilmeye mevzuatında yer veren bütün ülkelerde bir denetimli serbestlik uygulaması mevcuttur. Denetimli serbestlik birçok ülkede kişinin cezasının geri kalan kısmına tekabül etmekte; bazı ülkelerde ise bir, iki veya beş yıllık süreler öngörülmektedir⁴¹.

Son yıllarda, denetimli serbestlik kurumu, 1960lı yıllardaki iyimserlik ve ıslah düşüncesi büyük ölçüde terk edilmiştir. Bunun yerini gittikçe, suçluluğun bilhassa özel önleme ve caydırma marifetiyle kontrol altında tutulması esasına dayanan suç kontrolü modeli almış; koşullu salıverilme kurumu üzerinde yapılan değişikliklerde de bu mülahazalar tesirli olmaya başlamıştır. Bu gelişmenin bir boyutunu otomatik salıverilmenin kapsamının daralması diğer boyutunu ise ceza adaleti sisteminde elektronik izleme teknolojilerinin gittikçe daha yaygın ve geniş bir uygulama sahası bulmasıdır. Denetimli serbestlik görevlilerinin yerini, özel şirketler tarafından işletilen bu yeni teknik cihazların alması şeklinde uygulanan bu yöntem, İngiltere’de müstakil bir tedbir (*a standalone measure*) olarak da uygulanmaktadır⁴².

³⁸ Jacqueline Beard, *The Parole System of England and Wales*, House of Commons Library, 2023, s. 7.

³⁹ Joan Petersilia, “Parole and Prisoner Re-Entry”, in Michael Tonry (ed.), *The Oxford Handbook of Crime and Criminal Justice*, Oxford University Press, 2011, s. 927.

⁴⁰ Petersilia, s. 927.

⁴¹ Dünkel/Weber, s. 421.

⁴² Dünkel/Weber, s. 421.

II. TARİHSEL GELİŞİM

Mahkûmların cezalarının bir kısmını toplum içinde çekmesi, modern ceza adaleti sisteminin en eski özelliklerinden biridir.⁴³ İngiltere’de de ister koşullu ister koşulsuz olsun erken salıverilme, ceza adaleti sisteminde uzun süreden beri tatbik edilmektedir.⁴⁴ *Parole* kurumunun kökenleri, genellikle Avustralya ve İrlanda’daki hapishane uygulamalarına dayandırılmaktadır. Bu kuruma ilişkin ilk sistemi Alexander Maconochie (1787-1860)’nin geliştirdiği ifade edilmektedir. Avustralya açıklarındaki Norfolk Adası’nda bulunan ceza kolonisinin başında olan Maconochie, belirli süreli hapis cezalarını eleştirmiş ve iyi davranış, çalışma ve öğrenim görme gibi faaliyetleri ödüllendiren bir sistem geliştirmiştir. Bu sistemde, mahkûmun cezaevinde geçirmesi gereken süre değil, sistem tarafından öngörülen puanlama cetvelindeki ödevleri başarılı bir şekilde tamamlamak esas alınmıştır.⁴⁵ On dokuzuncu yüzyılın ortalarından itibaren sürgün cezasının yerini alan infaz rejimi ‘*penal servitude*’ zorla çalıştırma olarak tercüme edilebilse de basit hapis cezasına çarptırılanlara da ağır çalışma (*hard labour*) zorunluluğu getirilebildiğinden, bu infaz rejiminde öngörülen koşullu salıverilmenin anlaşılması bakımından belli başlı hususiyetlerini izah etmek yerinde olacaktır. Birincisi, süresi 1921 yılı itibarıyla normal hapis cezasının üst sınırı üç yıl ile sınırlandırıldığından; bu infaz rejimi üç yıldan müebbet hapse kadar olan cezalar bakımından uygulama kabiliyeti bulmuştur. İkincisi, bu ceza mahkûmun ilk dokuz ayını gece gündüz hücrelerinde tek başına geçirdiği ve akabinde özel tasarlanmış cezaevinde bedeni kuvvete dayalı bir işte çalıştığı ve nihayet kışla ve yol yapımı gibi işlerde çalıştırıldığı üç farklı aşamadan müteşekkildi. Bu infaz rejiminin üçüncü ve inceleme konumuz bakımından önem arz eden özelliği ise mahkûmlara koşullu salıverilme imkanı tanıyan olmasıydı⁴⁶. Günümüzde İngiliz ceza hukukunda uygulanan koşullu salıverilmenin temelini teşkil eden bu imkandan yararlanabilmek için mahkûmların çalışkanlık ve iyi davranışlarla salıverilmeye hak kazanmaları gerekiyordu.⁴⁷ Koşullu salıverilme yada serbest

⁴³ Bkz. Roberts, s. 95-96.

⁴⁴ Nicola Padfield, “England and Wales”, in Nicola Padfield, Dirk Van Zyl Smit ve Frieder Dünkel (eds.), *Release from Prison, European Policy and Practice*, Willan Publishing, 2010, s. 104.

⁴⁵ Bkz. Petersilia, s. 929.

⁴⁶ David J. Cox, ‘Fitted both Morally and Physically to Fulfil his Proper Duties in the Battle of Life? – The effectiveness or Otherwise of Penal Servitude and imprisonment 1853-2021’ *The Howard Journal of Crime and Justice*, 60(1), 2021, s. 49.

⁴⁷ Cox, s. 49.

kalma (*licence to be at large*) ehliyeti imkanından yararlanarak salıverilmiş hükümlünün cezası mevcudiyetini korumakta ve koşullu salıverilme şartlarını ihlal ettiği takdirde koşullu salıverilme geri alınabilmekteydi⁴⁸. 1898 tarihli Hapishane Yasası (*The Prison Act 1898*), bu koşullu salıverilme imkanını tüm mahkûmlara teşmil etmiştir⁴⁹. Bu infaz rejimi 95 yıl yürürlükte kaldıktan sonra, 1948 yılında yürürlükten kaldırılmış; ancak koşullu salıverilme kurumu mevcudiyetini devam ettirmiştir⁵⁰.

İngiliz koşullu salıverilme hukukunun bugünkü yapısının temeli ise 1967 Ceza Adaleti Yasası (*the Criminal Justice Act 1967*) ile atılmıştır. Anılan dönemde koşullu salıverilmenin gelişimi bakımından önemli aşamalardan biri de 1968 yılında koşullu salıverme kurulunun (*parole board*) kurulması olmuştur⁵¹. Bu dönemde, koşullu salıverilme kurumunun kabul edilmesinin ardında iki temel düşünce yatıyordu. Bunlardan birincisi, cezaevinde bulunan mahkûm sayısını azaltmaktı. Kurumun ihdasıyla güdülen ikinci amaç ise suçluların “doğru zamanda” toplum içine salıverilmesi suretiyle onların ıslahına yardımcı olmak ve bu sürecin denetimli serbestlik görevlisinin rehberliği ve gözetiminde gerçekleştirilmesini sağlamaktı.⁵² Bu temel düşüncelerle kabul edilen koşullu salıverilme kurumundan yararlanmak için infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre hükmedilen cezanın üçte biriydi⁵³. Buna mukabil, yasanın kabul edildiği ilk yıllarda, mahkûmlar şartlı salıverilme kurumundan nadiren yararlandırılmış ve cezasının üçte ikisini infaz kurumunda geçirenler şartsız olarak salıverilmiştir.⁵⁴

1967 yasasından bu tarafa koşullu salıverilme sahasında birçok mevzuat değişikliği yapılmış, deyim yerindeyse hemen her dönem bu kurumun yaşamının gündeminde olmuştur. Bu noktada özellikle 1991 ve 2003 ceza adaleti yasaları koşullu salıverilme ve kurumun tatbik şartlarına ilişkin önemli değişiklikler içermektedir. Örneğin, 1991 tarihli ceza adaleti yasasının 33. bölümünde getirilen hükümlerle birlikte dört yıl veya daha az hapis cezasına

⁴⁸ Padfield, s. 105.

⁴⁹ Padfield, s. 105.

⁵⁰ Padfield, s. 105.

⁵¹ E. Roydhouse, *The Criminal Law and Criminal Justice Acts 1967*, Butterworths, 1968, s. 86.

⁵² Nicola Padfield/Jonathan Bild, *Text and Materials on the Criminal Justice Process*, 5th Edition, Routledge, 2016, s. 511.

⁵³ Roydhouse, s. 86.

⁵⁴ Padfield, s. 106.

çarpıtılmış hükümlüler bakımından ceza infaz kurumunda cezanın yarısının geçirilmesi halinde otomatik olarak salıverilme kuralı kabul edilmiştir. Dört yıl veya daha fazla hapis cezasına çarpıtılmış mahkûmların ise cezalarının yarısını ceza infaz kurumunda geçirdikten sonra koşullu salıverilme müracaatı yapabilmeleri ve cezalarının üçte ikisini infaz kurumunda geçirdikten sonra otomatik salıverilmeden yararlanabilmeleri imkanı kabul edilmiştir⁵⁵. Mevzuat değişikliklerinin yanı sıra, mahkeme içtihatlarının da koşullu salıverilme hukukunun şekillenmesinde hatırı sayılır bir etkisi olmuştur.⁵⁶

Genel olarak değerlendirildiğinde, koşullu salıverilme kurumuna ilişkin bakış açısında zamanla değişimler olduğu görülmektedir. Geçtiğimiz yüzyılda koşullu salıverilme, mahkûmların sahip olduğu bir hak olarak görülmekte ve koşullu salıverilme makamları daha ziyade ıslahın temini gayesiyle hareket etmekteyken, son zamanlarda ıslah düşüncesinin yerini riskin asgariye indirilmesi amacının aldığı söylemek yanlış olmayacaktır. Bu nedenle günümüzde koşullu salıverilme, tekrar suç işleme riskinin oldukça düşük olduğu değerlendirilen mahkûmlara tanınan bir ayrıcalık haline geldiği ifade edilmektedir.⁵⁷ Nitekim 2022 yılında, bilhassa toplumda infial uyandıran *John Worboys* gibi mahkûmların koşullu salıverilmesine ve bu konudaki karar mercii olan koşullu salıverilme kuruluna tepki olarak Hükümet, koşullu salıverilme şartlarını ağırlaştırma ve koşullu salıverilme kurulunun faaliyetlerinin kamuya açık duruşmalar örneğinde olduğu gibi şeffaflaştırma amacına dönük birçok değişiklik yapma cihetine gitmiştir⁵⁸.

III. İNFAZ KURUMUNDA GEÇİRİLMESİ GEREKEN SÜRELER

Avrupa sathında, koşullu salıverilmeden yararlanılabilmesi için infaz kurumunda geçirilmesi gereken süreler önemli farklılıklar göstermektedir. Buna ilave olarak, belli fail grupları ve suç tiplerini göz önüne alan esnek düzenlemeler mevcuttur. Örneğin, Belçika’da kişinin koşullu salıverilmeden yararlanabilmesi için cezasının en az üçte birini infaz kurumunda geçirmiş olması gerekmektedir. Mükerrirler bakımından bu süre en az üçte ikidir. Fransa, İtalya, Polonya ve Çek Cumhuriyeti’nde ilk defa suç işleyenler bakımından bu hükümlülerin cezalarının en azından yarısını infaz kurumunda geçirmesi

⁵⁵ Jacqueline Beard, *Release from prison in England and Wales*, House of Commons Library, 2020, s. 4.

⁵⁶ Padfield/Bild, s. 511.

⁵⁷ Roberts, s. 96.

⁵⁸ Bkz. Beard, s. 14 vd.

gerekmektedir. Mükerrirler bakımından anılan ülkelerden İtalya'da bu süre 3/4'e çıkarken, diğerlerinde üçte iki olarak düzenlenmiştir. Almanya'da ise Al. CK m. 57 hükmü uyarınca hükümlünün infaz kurumunda geçirmesi gereken asgari süre hükmedilen cezanın üçte ikisidir. İlk defa suç işleyen ve iki yıla kadar hapis cezasına çarptırılmış kişiler ile bazı istisnai hallerde bu süre hükmedilen cezanın yarısı olarak düzenlenmiş bulunmaktadır⁵⁹.

İngiltere'de ise yukarıda da ifade edildiği üzere takdiri salıverilme ile otomatik salıverilmenin bir arada uygulandığı karma bir koşullu salıverilme sistemi mevcuttur. Buna göre, kişinin infaz kurumunda geçireceği süre çarptırıldığı cezanın türüne göre farklılık göstermektedir. Buna göre, belirli süreli hapis cezaları (*determinate sentences*) bakımından otomatik salıverilme sistemi uygulanmaktadır. Mahkûmun ıslah olup olmadığına ilişkin değerlendirmeye dayanarak koşullu salıverilme kararının verildiği klasik salıverilme usulü ise belirsiz süreli cezalarda uygulanmaktadır. Bu kapsama müebbet hapis cezası ve uzatılmış belirli süreli hapis cezaları girmektedir.⁶⁰ Erken salıverilmeden yararlanan kişiler cezalarının son kısmını denetimli serbestlik kapsamında toplum içinde çekmektedir.

Bu çerçevede, İngiltere'de mahkûmun otomatik mi yoksa takdiri salıverilme sistemine mi tabi olacağı, çarptırıldığı hapis cezasının türü ve süresine göre belirlenmektedir. Yakın zamanda yine değişikliklere uğramış olan bu süreler ve ceza türleri şu şekilde özetlenebilir:

- Kural, belirli süreli hapis cezasına çarptırılan hükümlünün hapis cezasının yarısını infaz kurumunda geçirdikten sonra otomatik olarak infaz kurumundan salıverilmesidir. Buna göre, on iki ay veya daha uzun süreli hapis cezasına çarptırılan kişiler cezalarının yarısını infaz kurumunda çektikten sonra erken salıverilmektedir.⁶¹

- Bir grup hükümlü de cezalarının 2/3'ünü infaz kurumunda geçirdikten sonra, koşullu salıverilme kurulu kararıyla salıverilebilmektedir. Nisan 2020 tarihinde yapılan düzenlemeler neticesinde yedi yıldan uzun süreli hapis cezasına çarptırılanlar, şiddet ihtiva eden suçları işleyenler ve cinsel suç

failleri cezalarının üçte ikisini infaz kurumunda geçirecektir⁶².

- Müebbet hapis ve belirsiz süreli hapis cezasına çarptırılanların, infaz kurumunda geçirmeleri gereken asgari sürenin sonunda, infaz kurumundan ancak koşullu salıverilme kurulu kararıyla salıverilebilmektedir.⁶³ Müebbet hapis bakımından hakim, hükümlünün infaz kurumunda geçirmesi gereken asgari süreyi tayin etme yetkisini haizdir ve uygulamada umumiyetle hakimler bu yetkiye dayanarak bu nevi bir süre tayini yoluna gitmektedir.⁶⁴

Görüldüğü üzere kişinin infaz kurumundan salıverilebilmesi için hangi tür hapis cezasına çarptırıldığı ve cezanın süresi belirleyici olmaktadır. Bu konudaki mevzuat oldukça karmaşık bir yapı arz etmektedir. Bu noktada, yukarıda arz edilenlerden daha hafif nitelikteki suçlarda cezanın ertelenmesi veya kamuya yararlı hizmet yaptırımının tatbik edilebileceği ilave edilmelidir⁶⁵.

Uygulamada kendisine en çok müracaat edilen hapis cezası türü belirli süreli hapis cezasıdır (*determinate sentences*). Standart bir süreli hapis cezasına çarptırılmış olan mahkûmlar, çarptırıldıkları hapis cezasının yarısını infaz kurumunda çektikten sonra otomatik serbest bırakılmaktadır⁶⁶. Sürenin hesabında tutuklukta geçen süreler dikkate alınmaktadır. İnfaz kurumunda cezalarının yarısını çektikten sonra salıverilen kişiler, cezalarının kalan süresini denetimli serbestlik tedbiri çerçevesinde çekecektir. Denetim süresinin (*on a licence*) iyi halli geçirilmesi ve denetimli serbestlik sırasındaki gözetim ve denetim şartlarına uyulması gerekmektedir. Bu kapsamda bilhassa iletişime geçme ve belli yerlere gitme yasakları gündeme gelmektedir⁶⁷. Aşağıda ele alınacağı üzere belli şartların varlığı halinde mahkûmlar, hapis cezalarının infaz kurumunda yarı süresini doldurmadan önceki 135 güne kadar elektronik izlemeye tabi olarak konutta infaz şartıyla salıverilebilmektedir⁶⁸. Ev hapsi usulü, idari olarak ilgili mahkûmun bulunduğu infaz kurumu tarafından işletilmektedir. Denetim süresi ise hükmedilen cezanın infaz kurumunda

⁶² Höffler/Padfield, s. 364.

⁶³ Beard, s. 3.

⁶⁴ Dünkel/Weber, s. 409.

⁶⁵ Höffler/Padfield, s. 360.

⁶⁶ Criminal Justice Act 2003 art. 244.

⁶⁷ Beard, s. 4.

⁶⁸ Criminal Justice Act 2003, section 246; Höffler/Padfield, s. 364

⁵⁹ Bu hususta daha fazla bilgi ve karşılaştırmalı bir tablo için bkz. Dünkel/Weber, s. 407-408, 410-417; Klaus Laubenthal, *Strafvollzug*, 8. Auflage, Springer, 2019, s. 541 vd.

⁶⁰ Dünkel, s. 1261.

⁶¹ Andrew Ashworth, *Sentencing and Criminal Justice*, Fifth Ed., Cambridge University Press, 2010, s. 305.

geçirilen süre çıkarıldıktan sonra kalan kısmıdır⁶⁹.

Müebbet hapis cezası ve belirsiz süreli hapis cezasına çarptırılan bir hükümlünün söz konusu olması halinde hâkimin, kişinin infaz kurumunda geçirmesi gereken asgari süreyi belirlemesi (*tariff*) gerekmektedir. Bu durumda kişinin, koşullu salıverilmeye elverişli hale gelebilmesi için bu süreyi infaz kurumunda geçirmesi gerekmektedir. Bu nevi hükümlülerin infaz kurumundan salıverilmeleri, koşullu salıverilme kurulunun tavsiyesine bağlıdır ve bu tavsiye kararı bağlayıcıdır.⁷⁰ Uygulamada, hakim bir kişiyi ömür boyu hapis cezasına çarptırdığında aynı zamanda genellikle sanığın infaz kurumunda geçirmesi gereken asgari süreyi de belirlemektedir.⁷¹ Örneğin Temyiz Mahkemesi, ilk derece hâkiminin bir terör suçu failinin, çok sayıda kişinin öldürülmesi için anlaşma suçu bakımından asgari 30 yılı infaz kurumunda geçirmesi kararını uygun bulmuştur. Bu durumda, mahkûmun 30 yıllık infaz süresi dolduğunda, bu kişinin koşullu salıverilmesi koşullu salıverilme kurulunun takdirindedir.

İngiltere’de erken salıverme bakımından özellik gösteren bir ceza tipi de uzatılmış belirli süreli cezalar (*extended determinate sentences*) olarak adlandırılan ceza türüdür. Belirsiz süreli benzeri olarak nitelendirilebilecek olan uzatılmış hapis cezası kurumu uygulandığında, cezayı veren hâkim uygun gördüğü cezaya ilave olarak uzatılmış (*extended*) bir denetimli serbestlik süresi takdir etmektedir. Uzatılmış belirli süreli hapis cezasına çarptırılmış olan kimselerin durumu, koşullu salıverilme kurulu tarafından ancak cezalarının üçte ikisinin infaz edilmiş olması halinde değerlendirme kapsamına alınacaktır.⁷²

Koşullu salıverilme kurumu ve infaz kurumunda geçirilmesi gereken süreler meselesi önceki başbakanlardan *Boris Johnson*’ın seçim çalışmalarının merkezinde yer alan bir konu olmuştur. Johnson, ceza yaptırımlarının yeniden değerlendirilmesi programını 2019 yılında açıklamıştır. Programda öne çıkan başlıca amaç, şiddet içeren ağır suçlar ile cinsel suç faillerinin daha uzun süre infaz kurumunda tutulmaları ihtiyacı ve kamuoyunun bu yöndeki baskısı olmuştur. Bu doğrultuda hükümet, Ekim 2019’da belli suçlardan hüküm giymiş mahkûmlar bakımından otomatik şartla salıverilmek için infaz kurumunda geçirilmesi gereken sürenin cezanın yarısı yerine üçte ikiye çıkarılması

yönünde iradesini açıklamıştır. Nitekim şiddet içeren ağır suçlar, cinsel suçlar ve terör suçları bakımından koşullu salıverilmeden yararlanılabilmesi için mahkûmunun cezasının en az üçte ikisini infaz kurumunda geçirmiş olması şartı getirilmiştir. Bu yeni yasaya göre üst sınırı müebbet hapis cezası olan bir saldırı suçundan veya cinsel suçtan hüküm giyen kişiler ile standart belirli süreli hapis cezasına çarptırılan ve hükmedilen cezası yedi yıl veya üzeri olan kişiler bakımından infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre 2/3 olarak değiştirilmiştir.⁷³

Bu yeni hükümler, 1 Nisan 2020 tarihinden sonra suç işleyen ve 18 yaşından büyük kimseler hakkında uygulanacaktır. Hükümet adına Lordlar kamarasında söz alan Lord Keen hükümetin, kapsamlı bir yaptırım reformundan önce bu değişikliği derhal yapmak istemesinin altında, kişilerin işledikleri suçun ağırlığı nispetinde cezaevinde kalmalarının biran önce sağlanması düşüncesinin yattığını ifade etmiştir.⁷⁴ Adalet Bakanlığı da 22 Ocak 2020 tarihli açıklamasında şiddet içeren ağır suçlar ve cinsel suçluların, parmaklıkların arasında daha uzun süre kalması sayesinde, halkın daha iyi korunması ve adalet sistemine olan güvenin yeniden tesis edilmesinin planlandığı ifade edilmiştir. Dönemin adalet bakanı *Robert Buckland* da yaptığı açıklamada, mağdurların kendisine sürekli olarak ağır şiddet içeren suçları işleyen ve cinsel saldırı faillerinin cezalarının yarısını infaz kurumunda geçirdikten sonra sokaklara dönmeleri nedeniyle yaşadıkları hayal kırıklıklarını dile getirdiklerini ifade etmiştir. Bu nedenle bakan *Buckland*, bu tür suçları işlemiş faillerin otomatik olarak cezalarının yarısının infazından sonra salıverilmelerine son vereceklerini ve cezanın işlenen suçun ağırlığına uygun olması amacını açıkça ortaya koymuştur. Bakanlıktan yapılan açıklamada, 2005 yılından bu yana bu tür suçları işlemiş kişilerin “standart belirli süreli ceza” aldıkları ve cezalarının yarısını ceza infaz kurumunda çektikten sonra otomatik olarak salıverildikleri vurgulanmıştır. Bu doğrultuda yapılan yasal değişiklikle, yukarıda da ifade edildiği üzere bu nevi suçları işleyenlerin cezalarının üçte ikisini ceza infaz kurumunda çekmeleri yolunda düzenleme yapılmıştır.⁷⁵

2022 Polis, Suç, Yaptırım ve Mahkemeler Yasası (*The Police, Crime, Sentencing and Courts Act 2022*) m. 132 hükmüyle de otomatik salıverilmenin

⁶⁹ Beard, s. 9.

⁷⁰ Beard, s. 9.

⁷¹ Ministry of Justice, “Serious violent and sexual offenders to spend longer in prison”, 22 January 2020, <<https://www.gov.uk/government/news/serious-violent-and-sexual-offenders-to-spend-longer-in-prison>>, Erişim Tarihi 11.03.2023.

⁶⁹ Ev hapsi konusunda detaylı bilgi için bkz. Ashworth, s. 306; Dünkel, s. 1264-1265.

⁷⁰ Beard, s. 7.

⁷¹ Dünkel, s. 1262.

⁷² Beard, s. 5-6.

kapsamını daraltmıştır. Buna göre, yüksek riskli failler (*high-risk offenders*) otomatik salıverilme yani cezalarının yarısını infaz kurumunda çekmelerine rağmen, otomatik salıvermeden yararlandırılmaksızın kabine bakanı tarafından (*secretary of state*) koşullu salıverilme kuruluna sevk edilebilecektir. Bakan bu yetkisini, ilgili mahkûmun serbest bırakılmasının topluma zarar vermesi bakımından haklı bir endişenin söz konusu olduğu hallerde kullanacaktır. Mezkûr yetki, kasten öldürme, şiddet ihtiva eden suçlar, cinsel suçlar ve terörizm suçları bakımından tanınmıştır. Bakan bu yetkisini ilk kez, 41 günlük bebeğine eziyet ederek ayaklarını kaybetmesine yol açan *Jody Simpson* vakasında kullanmıştır⁷⁶. Gerçekten, İngiliz toplumunda infiale sebebiyet veren suçların faillerinin otomatik salıverilmesinin yarattığı, ceza adaletine karşı güvenin sarsan durumları göz önünde bulunduran kanun koyucu, bu konuda yürütmeye koşullu salıverme kararlarına müdahale yetkisi tanımış bulunmaktadır⁷⁷.

IV. KARAR VEREN MERCİİ

Koşullu salıverilmede karar veren mercii bakımından, Anglosakson sistemi ile Kıta Avrupası sistemi arasında önemli bir fark söz konusudur. Anglosakson sisteminde, koşullu salıverme kurullarında (*parole board*) sadece hukukçular görev yapmamakta psikolog, psikiyatrist, sosyal pedagog gibi diğer uzmanlık alanlarından kimseler de karar verici konumunda görev yapmaktadır. Kıta Avrupası koşullu salıverilme sisteminde ise takdiri koşullu salıverilme sisteminin uygulandığı hallerde, bu husustaki kararları hukukçular vermektedir. Gerçekten Kıta Avrupa'sında daha ziyade bu husustaki kararların yargı tarafından verilmesinin, idari mercilerin verecekleri kararlara nazaran daha yerinde ve meşru olduğu görüşü hakimdir⁷⁸. Örneğin Fransa'da, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu tarafa ceza infaz hâkimi (*juge de l'application des peines*) koşullu salıverilme, denetimli serbestlik ve koşullu salıverilmenin geri alınması hususlarında karar verici konumundadır⁷⁹. Kıta Avrupası ülkelerinde

⁷⁶ Sky News, 'Mother who abused her child so badly he had to have his legs amputated may be kept in prison' 11 August 2022, <<https://news.sky.com/story/mother-who-abused-her-child-so-badly-he-had-to-have-his-legs-amputated-may-be-kept-in-prison-12670701>>, Erişim Tarihi 11.03.2023.

⁷⁷ Beard, s. 9.

⁷⁸ Bkz. Tatjana Hörnle, 'Comparative Assessment of Sentencing Laws, Practices, and Trends' in Darryl K. Brown, Jenia I. Turner ve Bettina Weisser (eds.), *The Oxford Handbook of Criminal Process*, Oxford University Press, 2019, s. 900.

⁷⁹ Bkz. Martine Herzog-Evans, 'French Early Release: McPocedures and McRe-Entry', *European Journal of Probation*, 11 (3), 2019, s. 189.

de hukukçuların alacağı karardan önce bir uzman raporu, vakanın ağırlığına göre adli tıp-psikiyatri raporlarına dayanılarak karar verilmektedir.⁸⁰ Keza, Avrupa'da da İngiltere ve ABD'deki koşullu salıverilme kurullarında olduğu gibi farklı disiplinlerden gelen karar alıcılardan oluşan mahkemeler de mevcuttur. Buna örnek olarak Belçika ceza infaz mahkemeleri ile İtalya ve Slovenya komisyonları verilebilir. Gerçekten, infaz konularında uzmanlaşmış bir hakim veya mahkeme düşüncesi Almanya, Fransa, Hırvatistan, Macaristan, Polonya, İspanya ve İtalya gibi ülkelerde kabul görmüştür⁸¹.

1968 yılında kurulan ve 1996 yılında, bağımsız idari mercii haline gelen koşullu salıverilme kurulu, kurulun işleyişini düzenleyen koşullu salıverilme kurulu kuralları çerçevesinde kararlarını vermektedir. Günümüzde kurul, yargı kararı benzeri (*quasi-judicial*) kararlarıyla her yıl binlere hükümlünün salıverilmeye elverişliliği hakkında kararlar vermektedir⁸². Koşullu salıverilme kurulunun bir hükümlü hakkında karar verme süreci, Adalet Bakanlığı bu vakayı koşullu salıverilme kuruluna havale etmesiyle başlamaktadır. Bunun üzerine kurul, mahkûmun salıverilmesinin toplum güvenliği açısından uygunluğu konusunda bir risk değerlendirmesi yaparak dosyayı karara bağlamaktadır⁸³. Koşullu salıverilme hakkında önce bir kurul üyesi dosya üzerinde inceleme yapar ve inceleme neticesinde ya talebin reddine ya da sözlü duruşma için kurula sevkine karar verir. Duruşmalara hükümlüler genellikle katılmaktadır. Buna ilave olarak kurul tanık sıfatıyla cezaevi psikoloğu ve mahkûmdan sorumlu denetimli serbestlik müdürü gibi kişileri dinleyebilmektedir. Bazı hallerde, mağdur da duruşmalara katılabilmektedir⁸⁴. Kurul öncelikle mahkûmun hüküm giydiği suçu işlediği zamandan bu tarafa davranışlarında müspet yönde bir değişimin söz konusu olduğu hususundaki delilleri değerlendirmektedir. Bu hususta karar verirken kurulun, mutlaka ilgili mahkûmun toplum açısından artık bir risk teşkil etmediği kanaatine ulaşması gerekmez. Söz konusu riskin toplum içinde yönetilebilir bir seviyeye ulaşmış olması bu hususta belirleyici kıstas olarak karşımıza çıkmaktadır⁸⁵. Kurul, koşullu salıverilme duruşması neticesinde mahkûmun salıverilmesi kararını vermek, açık ceza evine sevki konusunda Adalet Bakanlığı'na tavsiyede

⁸⁰ Dünkel, s. 1259.

⁸¹ Dünkel, s. 1259.

⁸² Beard, s. 8.

⁸³ Beard, s. 11.

⁸⁴ Beard, s. 11.

⁸⁵ Beard, s. 12.

bulunmak ve iki yıl sonra dosyanın yeniden değerlendirilmesine karar verme yetkisine sahiptir⁸⁶.

Bugün kurul müebbet, belirsiz süreli hapis cezasına çarptırılanlar, uzatılmış infaza tabi kişiler ve koşullu salıverilme kararı geri alınan kişiler bakımından hakkında karar vermektedir⁸⁷. Koşullu salıverilme kurulu, yetkisi dâhilinde olan dosyalarda, mahkûmun cezasının tamamını infaz kurumunda çekmeden serbest bırakılıp bırakılmaması konusunda takdir yetkisini haizdir. Buna ilave olarak kurul, mahkûmun erken salıverilmesi noktasında takdir yetkisini kullanacak olursa, erken salıverilmeye ilişkin koşulları belirleyebilmektedir⁸⁸. Örneğin kurul, erken salıverilmesine karar verdiği mahkûmun daha evvel suç işlediği muhite girmesini yasaklayabilir. Elbette bir kişinin erken salıverilme kararı kolay alınmamakta, mahkûmun lehine sunulan deliller ile hapisane yetkililerinin görüşleri arasında tenakuz söz konusu olabilmektedir⁸⁹.

Yukarıda da ifade edildiği gibi kurul, disiplinler arası bir üye yapısına sahiptir. Koşullu salıverilme kurulu ve benzeri karma nitelikteki karar alma kurullarının, en azından teoride bilimsel tetkik ve teşhisler bakımından daha geniş bir kapsamlı değerlendirmeye imkân sağladığı ifade edilmektedir. Bu karşılık, nihai kararı hukukçular alsa da ilgili uzmanlardan alınacak raporlarla tevsik edilmiş kararların da adil bir değerlendirme için yeterli olabileceği ileri sürülmektedir⁹⁰. Koşullu salıverilme kurulları veya bu şekilde karma nitelikteki yapılar, en azından teorik olarak, hükümlünün toplumsal hayata yeniden katılması bakımından yapılacak değerlendirmenin bilimsel bir zemine oturmasını garanti etmektedir⁹¹.

İngiltere’de, koşullu salıverilmeye resmi olarak koşullu salıverilme kurulları karar verme yetkisine sahiptir; ancak bu hususta hapisane yönetimlerinin de alınmasında etkili oldukları ifade edilmektedir. Örneğin, müebbet hapse çarptırılmış kişiler bakımından tüm önemli kararları alma yetkisiyle donatılmış olan İngiliz koşullu salıverilme kurulu olsa da

uygulamada hapisane yetkilileri ilgili mahkûmu açık cezaevine nakletmemiş veya denetimli serbestlik birimi mahkûm bakımından tatmin edici bir salıverilme planı hazırlamamışsa, kurulun ilgili mahkûmunun salıverilmesini tavsiye etmesi pek mümkün değildir.⁹² Bu nedenle, sistemde tek belirleyici unsur koşullu salıverilme kurulları olmayıp, hükümlüyü süreç içerisinde yönlendiren idari aktörler de verilen kararlarda belirleyici olmaktadır⁹³.

Koşullu salıverme kurulunun statüsü, 1994 yılında bakanlık dışı kamu idaresi (*non-departmental public body*) haline dönüştürülmüştür. Bunlar kamu hizmeti olarak nitelendirilebilecek konularda faaliyet göstermekle beraber bakanlık veya bağlı kuruluş olarak yapılandırılmamış özerk birimlerdir. Özerkliğin esasını, kurulun bağımsızlığını temin etme düşüncesi teşkil etmektedir. Buna karşılık, kurul bağımsız bir mahkeme statüsünde değildir.⁹⁴ Kurulun gerçek manada bağımsız bir mahkeme niteliğinde olmaması öğreti ve uygulamada tenkide uğramıştır⁹⁵. Üyeler arasında (ağırlıklı olarak emekli) hâkimler, psikiyatristler yer almaktadır. Kurul faaliyetlerini yıllık raporlamaktadır. 31 Mart 2022 tarihi itibarıyla, kurulun üye sayısı 346’dır⁹⁶.

V. KOŞULLU SALIVERİLMENİN GERİ ALINMASI

Denetimli serbestlik kurallarını ihlal eden hükümlüler, infaz kurumuna tekrar geri gönderilebilmektedir (*recall*). Son yıllarda, koşullu salıverilme kararı geri alınan hükümlülerin sayısında artış yaşanmıştır. Uygulamada, koşullu salıverilme kararı çok önemli olmayan gerekçelerle geri alınabilmektedir. Koşullu salıverilmenin geri alınması usulü çok defa değişikliğe uğramıştır ve esasen idari nitelikte bir karardır⁹⁷. Günümüzde, mahkûmların tekrar infaz kurumuna yollanması kararları, Adalet Bakanlığına bağlı kamunun korunması birimi (*public protection casework section*) tarafından alınmaktadır. İnfaz kurumuna geri gönderilmesine karar verilen hükümlü polis tarafından yakalanarak en yakın infaz kurumuna yerleştirilmektedir⁹⁸. İnfaz kurumuna geri gönderilme bakımından üç ihtimal söz konusudur:

⁹² Dünkel, s. 1260.

⁹³ Dünkel, s. 1260.

⁹⁴ Koşullu salıverilme kurulunun statüsü hakkındaki tartışmalar için bkz. Padfield/Bild, s. 511; Ashworth, s. 61-62.

⁹⁵ Bkz. Padfield, s. 124-126; Beard, s. 9-10.

⁹⁶ Beard, s. 8.

⁹⁷ Bkz. Ashworth, s. 308-309.

⁹⁸ Padfield/Bild, s. 512.

⁸⁶ Parole Board, ‘How we make our decisions’, <<https://www.gov.uk/guidance/how-we-make-our-decisions>>, Erişim Tarihi 11.03.2023.

⁸⁷ Bkz. Padfield/Bild, s. 511-512; Beard, s. 7.

⁸⁸ Roberts, s. 97.

⁸⁹ Roberts, s. 97.

⁹⁰ Bu hususta mukayeseli bir değerlendirme için bkz. Dünkel, s. 1260.

⁹¹ Dünkel, s. 1260.

1. Belirli süreli (*fixed-term*): buna göre hükümlü infaz kurumunda 28 gün geçirdikten sonra tekrar salıverilmektedir (*re-release*). Bu süre mahkûmun, infaz kurumuna yerleştirildiği ilk günden itibaren başlamaktadır. Süresi 12 aydan az olan hapis cezaları bakımından bu süre 14 gündür. Şiddet içeren suç ve cinsel suç failleri belirli süreli salıverilmenin geri alınması kapsamı dışındadır⁹⁹.

2. Standart: Bu seçenekte mahkûm denetimli serbestlik süresinin sonuna kadar infaz kurumunda kalmaktadır. Mahkûm bu durumda ancak koşullu salıverilme kurulu veya içişleri bakanlığı kararıyla geri salıverilebilecektir¹⁰⁰.

3. Acil (*emergency*): kişinin ağır zarar verme, yeniden suç işleme ihtimalinin oldukça yüksek olduğu vakalarda verilen koşullu salıverilmenin geri alınması kararıdır¹⁰¹.

İnfaz kurumuna geri gönderilen herkes, yeniden infaz kurumuna yerleştirildikten yirmi dört saat içinde niçin tekrar infaz kurumuna alındıkları hususunda bilgilendirilmelidir. Bu konudaki itirazlar koşullu salıverilme kuruluna yönlendirilir ve kurul kişinin:

- Denetimli serbestlik tedbirleriyle birlikte derhal salıverilmesine;
- Derhal salıverilmeye reddetmesine rağmen ileride bir tarihte salıverilmesine;
- Derhal salıverilmeyi reddetmesine rağmen ileride belirlediği bir tarihte konuyu tekrar müzakere etmeye;
- Salıverilmenin reddine karar verebilir¹⁰².

Mahkûm, hakkında verilen karardan memnun olmadığı takdirde dosyasının duruşmalı olarak görüşülmesini talep edebilir.¹⁰³

VI. KOŞULLU SALIVERİLME VE ELEKTRONİK İZLEME

Elektronik izleme bazı Avrupa ülkelerinde, koşullu salıverilmeyle birlikte uygulanmaktadır. Gerçekten, elektronik izleme İsviçre örneğinde¹⁰⁴

⁹⁹ Ashworth, s. 309.

¹⁰⁰ Bkz. "Probation", <<https://www.gov.uk/guide-to-probation/being-taken-back-to-prison>>, Erişim Tarihi 11.03.2023.

¹⁰¹ Padfield/Bild, s. 512.

¹⁰² Ashworth, s. 309; Padfield/Bild, s. 513.

¹⁰³ Padfield/Bild, s. 513.

¹⁰⁴ Sophie Werninger, 'Die elektronische Überwachung (Art. 79b StGB)', *Schweizerische*

olduğu gibi, hapis cezasına alternatif bir yaptırım olarak ev hapsi şeklinde uygulanmadığı takdirde; hapis cezasının infazının kısaltılması için koşullu salıverilme kapsamında kendisine başvurulabilmektedir. Bu çerçevede elektronik izleme, örneğin İsveç'te hükümlünün cezasının azami iki ayı, İsviçre, Finlandiya ve Hollanda'da altı ayı ve Fransa'da bir yıla kadar kısaltılmasına; bir başka deyişle koşullu salıverilme süresi dolmasından evvel belirtilen süreler kadar erken salıverilmeye imkân tanımaktadır¹⁰⁵. Günümüzde elektronik izleme tekniğine, tüm Avrupa ülkelerinde soruşturma, kovuşturma ve infaz aşamasında müracaat edilmektedir¹⁰⁶. Bu teknolojinin birçok ülke ceza adaleti sisteminde kullanılması ve giderek uygulama kapsamının genişlemesinin temel sebebi, bu teknolojiye cezaevi nüfusunu azaltmak amacıyla istifade edilmesi mülahazasıdır. Bu temel amacın yanında, elektronik izlemenin geleneksel cezanın hapisanede infazına nazaran kişinin topluma yeniden dahil olması ve intibakı bakımından daha elverişli bir vasıta olduğu kabulü de bu teknolojinin ceza adaleti sisteminin bir unsuru haline gelmesinde rol oynamıştır¹⁰⁷.

Elektronik izleme marifetiyle kişinin hürriyetini kısıtlayan bu tedbir, hükümlünün vücuduna elektronik bir cihazın bağlanması suretiyle gerçekleşmektedir. Böylece kişinin bulunduğu yer izlenmekte, kullanılan tekniğe göre kişinin konutu kontrol edilebilmekte veya ikinci nesil elektronik izleme olarak da adlandırılan yöntemde kişinin tama olarak o anda nerede olduğu takip edilebilmektedir¹⁰⁸. İkinci nesil izleme aletleri GPS teknolojisine dayanarak çalışmakta ve eş zamanlı kontrol imkânı sağlamaktadır. İngiltere'de elektronik izleme, özel şirketler eliyle yürütülmektedir¹⁰⁹.

İngiltere elektronik izlemeyi aktif olarak kullanan ülkeler arasında

Zeitschrift für Strafrecht, Volume 136, 2018, s. 214 vd.

¹⁰⁵ Dünkel, s. 1264; ayrıca bkz. Emma Villman, 'Early release from prison with electronic monitoring: Hook for or hindrance to change?' *Criminology & Criminal Justice*, 2022, online first.

¹⁰⁶ Bu konuda karşılaştırmalı bir tablo için bkz. Frieder Dünkel/Christoph Thiele/Judith Treig, 'Elektronische Überwachung von Straffälligen und Beschuldigten in Europa – Zusammenfassender Vergleich und Perspektiven und Perspektiven für die Kriminalpolitik', in Frieder Dünkel, Christoph Thiele ve Judith Treig (Hrsg), *Elektronische Überwachung von Straffälligen im europäischen Vergleich – Bestandsaufnahme und Perspektiven*, Forum Verlag Godesberg, 2017, s. 480.

¹⁰⁷ Dünkel/Thiele/Treig, s. 481.

¹⁰⁸ Werninger, s. 216-217.

¹⁰⁹ Höffler/Padfield, s. 364-365.

yer almakta olup, soruşturma aşamasından cezanın infazına ve nihayet koşullu salıverilme safhasında da bu teknolojiye istifade edilmektedir¹¹⁰. Gerçekten elektronik izleme teknolojisi, tutuklamaya bir alternatif olarak; mahkeme tarafından bir yaptırım türü olarak ve nihayet koşullu salıverilme kapsamında elektronik olarak izlenen ev hapsinde (*Home Detention Curfew*) kullanılmaktadır. Elektronik izleme tekniğinin sevki bakımından bu üç kurum arasında bir fark söz konusu değildir. Bu kapsamda sanık veya şüpheliden belli bir adreste belli bir süre boyunca ikamet talep edilmektedir¹¹¹. İngiltere’de elektronik izlemenin öncelikli amacı olarak cezaevi nüfusunun azaltılması görülmektedir. Esasen bu yöntemle, tutuklama koruma tedbirine müracaat edilmeyen durumlarda, güvenilir, inandırıcı (*credible*) bir alternatif tesis edilmesi amaçlanmaktadır¹¹². Öğretide, en azından İngiltere örneğinde elektronik izlemenin cezaevi nüfusunun azalmasında doğrudan bir tesiri olmadığı, daha ziyade genişleyen bir ceza adaleti sistemine (*ein expandierendes Kriminaljustizsystem*) bir örnek teşkil ettiği ileri sürülmektedir¹¹³.

Koşullu salıverilme kapsamında konutta elektronik izleme marifetiyle cezanın infazı rejimi, kısa süreli hapis cezaları bakımından uygulanmaktadır. Buna göre, cezası en az 12 hafta olan ancak dört yıldan fazla olmayan hükümlüler için bu usul uygulanabilmektedir. Bu çerçevede uygun görülen hükümlüler, elektronik olarak izlenen bir ev hapsine gönderilmekte, böylece cezaevinden toplumsal hayata geçiş süreçleri başlatılmış olmaktadır. Elektronik izleme çerçevesinde, 135 gün öncesine kadar erken salıverilme söz konusu olabilmektedir¹¹⁴. Bu şekilde hükümlünün erken salıverilmesinin kolaylaştırılması ve cezaevi nüfusunun azaltılması sağlanmaya çalışılmaktadır¹¹⁵. İngiltere’de 1999 yılında uygulanmaya başlayan elektronik izlemeye ilişkin bilhassa bu usulden yararlanabilecek olanlara ilişkin kurallarda önemli değişiklikler yapılmıştır¹¹⁶. Mevcut kurallara göre kasten öldürme ve cinsel suçlar gibi suçları işleyen belli hükümlüler ve daha önce

¹¹⁰ Anthea Hucklesby/Ella Holdsworth, ‘England und Wales’, in Frieder Dünkel, Christoph Thiele ve Judith Treig (Hrsg), *Elektronische Überwachung von Straffälligen im europäischen Vergleich – Bestandsaufnahme und Perspektiven*, Forum Verlag Godesberg, 2017, 177 vd.

¹¹¹ Hucklesby/Holdsworth, s. 177; Dünkel/Thiele/Treig, s. 486.

¹¹² Dünkel/Thiele/Treig, s. 487.

¹¹³ Dünkel/Thiele/Treig, s. 488.

¹¹⁴ Dünkel, s. 1264.

¹¹⁵ Hucklesby/Holdsworth, s. 180, 188, 201.

¹¹⁶ Höffler/Padfield, s. 365.

hakkında koşullu salıverilmenin geri alınması kararı verilmiş olanlar, konutta infaz kurumundan yararlanamamaktadır¹¹⁷. Bir başka deyişle, elektronik izleme marifetiyle konutta cezanın infazında hedef grup düşük riskli (*low-risk*) olarak tavsif edilen fail gruplarıdır. Bu nedenle yukarıda da ifade edildiği üzere ancak dört yıldan az ceza almış hükümlüler elektronik izleme şartıyla erken salıverilebilmektedir.

VII. COVID-19 DÖNEMİ VE KOŞULLU SALIVERİLME

Birçok ülkede olduğu gibi İngiltere’de de COVID-19 salgını sırasında yüzlerce mahkum ve cezaevi çalışanı hayatını kaybetmiştir. Salgın sırasında sayıları çok fazla olmamakla birlikte, mahkumların bir kısmı COVID-19 geçici salıverilme rejimi (*COVID-19 temporary release scheme*) çerçevesinde veya mahkumların özel durumu göz önüne alınarak merhamet saikiyle (*release on compassionate grounds*) salıverilmiştir¹¹⁸. İngiltere’de Adalet Bakanı, yasalarda öngörülen hallerde mahkumların özel durumlarını göz önüne alınarak kalıcı olarak salıverme yetkisini haizdir¹¹⁹. Bu yetki çerçevesinde COVID-19 döneminde pek fazla kişi salıverilmemiştir; çünkü, mahkumun daimi olarak salıverilmesine imkan sağlayan bu kurum normal şartlarda yalnızca ölümcül hastalığı olan ve ölümü yakın kimseler bakımından uygulanmaktadır¹²⁰. Hükümet yapmış olduğu değerlendirmede bu kurumun COVID-19 bakımından uygun olmadığına, bu nedenle mahkumların geçici salıverilmeye (*Release on Temporary Licence*) başvurmaları gerektiğine karar vermiştir¹²¹.

İngiltere’de, COVID-19 salgını nedeniyle oldukça sınırlı bir geçici ve erken salıverilme programı uygulanmaktadır. Örneğin 31 Ağustos 2020 tarihi itibarıyla sadece 315 mahkum COVID-19 geçici salıverilme programı kapsamında serbest bırakılmıştır¹²². Hükümet, 31 Mart 2020 tarihinde yaptığı açıklamada hamile mahkûmlar ve anne-bebek ünitelerindeki anne ve çocukların geçici olarak (*temporary release*) ve ulusal sağlık rehberine göre COVID-

¹¹⁷ Hucklesby/Holdsworth, s. 201; Dünkel/Thiele/Treig, s. 487.

¹¹⁸ Heard/Padfield, s. 170.

¹¹⁹ Bu kurum, belirli süreli hapis cezasına çarptırılmış kişiler için 2003 tarihli Ceza Adaleti Yasası (Criminal Justice Act 2003) m. 248 ve belirsiz süreli hapis cezasına çarptırılanlar için Ceza Yaptırımları Yasası m. 30 (Crime Sentences Act 1997) hükmünde düzenlenmiştir.

¹²⁰ Heard/Padfield, s. 172.

¹²¹ Heard/Padfield, s. 172.

¹²² Heard/Padfield, s. 170.

19'dan aşırı derecede etkilenebilecek olan mahkumların (*extremely vulnerable to COVID-19*) salıverilebilmelerine imkân tanımıştır¹²³. Bu kapsamda bir geçici salıverilmenin söz konusu olabilmesi için ilgili mahkûmun toplum için yüksek bir risk teşkil etmiyor olması gerekmektedir.¹²⁴ Bunların dışında, hak ederek salıverilme tarihlerine iki ay kalan mahkûmlar şayet toplum için düşük risk teşkil ediyorlarsa, bunların da geçici salıverilmeden yaralanabilmeleri imkânı getirilmiştir. Hükümetin bu konudaki basın açıklamasında, bu şekilde geçici olarak salıverilen mahkûmlara elektronik kelepçe takılacağı ve denetimli serbestlik tedbiri uygulanacağı ifade edilmiştir. Şüphe uyandıran herhangi bir davranışın tespit edilmesi halinde geçici izinle salıverilen mahkûmların derhal salıverileceği hususu da kaydedilmiştir. Şiddet içeren suçlar ve cinsel suç failleri ile güvenlik bakımından sakıncalı görülen mahkûmlar geçici salıverilme programı kapsamı dışında tutulmuştur¹²⁵.

SONUÇ

Birçok ülkenin karşı karşıya kaldığı hapisanelerin aşırı kalabalık hale gelmesi sorunuyla baş etme amacıyla hukuk sistemleri “ön kapı” ve “arka kapı” stratejileri olarak adlandırılan yöntemlere başvurmuştur. Her ikisinin de amacı hapisane nüfusunu azaltmak olan bu stratejilerden ön kapı stratejisi çerçevesinde cezaya alternatif yöntemlerin çeşitlendirilmesi ve kapsamının genişletilmesi yoluna gidilmektedir. Arka kapı stratejileri ise hükümlünün, erken salıverilme kurumları marifetiyle adeta arka kapıdan salıverilmesi şeklinde tezahür etmektedir¹²⁶. Koşullu salıverilme ile ilgili yapılan teorik ve ampirik çalışmalarda, mahkumların hapisanelerden cezalarının yarısını çektikten sonra salıverilmelerinin yerinde olacağı ifade edilmektedir. Buna karşılık, bir ceza adaleti sisteminin tek amacı hapisanede bulunan mahkumların sayısını azaltmaktan ibaret değildir. Toplumun adalet sistemine inancının korunması ve mağdurların korunması ilkesinin gözetilmesi gerekmektedir. İngiltere örneğinde olduğu gibi otomatik salıverilme sistemi bilhassa, kişilerin

¹²³ Heard/Padfield, s. 173.

¹²⁴ Gov. UK., press release, “Pregnant prisoners to be temporarily released from custody”, <<https://www.gov.uk/government/news/pregnant-prisoners-to-be-temporarily-released-from-custody#:~:text=Governors%20can%20now%20temporarily%20release,low%20risk%20to%20the%20public>>, Erişim Tarihi 11.03.2023.

¹²⁵ Jacqueline Beard, *Coronavirus: Prisons (England and Wales)*, House of Commons Library, 2020, s. 4.

¹²⁶ Bu konu hakkında detaylı bir değerlendirme için bkz. Michael Tonry, ‘Reducing the prison population’ in Michael Tonry (ed) *Confronting Crime*, Willan Publishing, 2003, s. 211, 213 vd.

hayatı ve vücut bütünlüğüne karşı suçlar veya cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar ve terör suçlarında erken salıverilme halinde kamuoyunda tepkilere yol açmaktadır. Bu çerçevede, bu nevi suçları işlemiş kişiler bakımından takdiri salıverilme sisteminin uygulanması daha yerinde olacaktır. Bu noktada, mahkumun toplumsal hayata tekrar katılmaya hazır olup olmadığı noktasında sağlıklı bir tespit yapılabilmesi için tedrici bir geçişi temin etmek üzere açık cezaevi ve geçici salıverilme gibi tedbirlere müracaat edilebilir¹²⁷.

Bu çerçevede, İngiltere’de erken salıverilmeye ilişkin kurumlar ve mevzuat değerlendirildiğinde, kural olarak cezasının yarısını hapisanede geçiren mahkumlar otomatik olarak salıverilmektedir. Buna karşılık, otomatik salıverilme kuralının birçok istisnası mevcuttur. Bu şekilde toplumun ceza adalet sistemine güvenin muhafaza edildiği ve mağdurların korunması amacıyla belli tip suçları işlemiş faillerin daha uzun süre hapisanede kalmasının sağlandığı görülmektedir. Bu kapsamda bilhassa şiddet ihtiva eden ağır suçlar, cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar ve terör suçları faillerinin koşullu salıverilme bakımından infaz kurumunda geçirmeleri gereken asgari süre bakımından en azından hükmedilen cezanın üçte ikisini infaz kurumunda geçirmeleri gerekmektedir. Bu zorunlu süreler geçse de bu tip suçları işleyen “tehlikeli” mahkumlar bakımından, koşullu salıverilme kurulu karar vermekte ve mahkumun hala toplumun güvenliği bakımından bir “risk” teşkil edip etmediği hususunda bir değerlendirme yapılmaktadır. Sonuç olarak, İngiltere’de otomatik salıverilme ve takdiri salıverilmenin bir arada uygulandığı karma bir sistem benimsendiği, toplumda infial uyandıran bazı otomatik salıverme vakalarının da etkisiyle, bu nevi suçlar bakımından otomatik salıverilmenin kapsamı daraltılmakta, koşullu salıverilme bakımından da bu nevi suçlarda mahkumun koşullu salıverilmeden yararlanabilmesi için infaz kurumunda geçirmesi gereken süreler uzatılmaktadır. Koşullu salıverilmenin geri alınması bakımından ise daha esnek bir sistem benimsenmiş olup, belli hallerde mahkum denetim süresinin sonuna kadar değil sadece 28 gün gibi bir süre infaz kurumunda kalıp, tekrar toplumsal hayata dönebilmektedir.

Bu hukuk sahasının bu şekilde karmaşık ve sürekli mevzuat değişikliğine uğrayan bir yapı arz etmesinin başlıca nedeni, liberal ceza adaleti sistemlerinde yaşanan ve bilhassa geçtiğimiz on yıllarda daha yoğun hissedilmeye başlanan sistemik gerilimdir. Bu gerilimin kaynağı ise İngiltere ve ülkemiz örneklerinde görüldüğü gibi bir yandan cezaevleri doluluk oranının mevcut

¹²⁷ Krşl. Dünkel, s. 1269.

kapasitenin üzerinde olması nedeniyle, mahkumların bir şekilde arka kapı uygulamaları marifetiyle salıverilmesi menfaatiyle, toplumda infial yaratan suç ve suçlu tiyolojilerinin erken salıverilmesinin kamuoyunda yarattığı güven bunalımıdır. Bu nedenle, İngiltere örneğinde olduğu gibi koşullu salıverilme sürekli yasamanın gündeminde olmaya devam etmekte ve en azından belli suç tiplerini işleyenlerin ve bunlar içinde de işledikleri suçları icra şeklinin toplumda büyük infial uyandıranların erken salıverilmeleri zorlaştırılmasına yönelik tedbirler almaya sevk etmektedir. Bu noktadaki eğilim, 1990lı yıllardan itibaren kendisini göstermiş olsa da 2018 yılında yine işlediği cinsel suçların sayısı ve niteliği toplumda infial uyandırmış bir mahkumun, bu hususta yetkili mercii olan koşullu salıverilme kurulu tarafından salıverilmesi büyük tepkiye yol açmış, bu tepki neticesinde de yasa koyucu koşullu salıverilme şartlarını ağırlaştırıcı mevzuat değişiklikleri yapma cihetine gitmiştir. Bu çerçevede İngiltere örneğinin, karşılaştırmalı hukuk bakımından incelenmesi, çok farklı kurum ve kavramlarla karşılaşılsa da modern ceza adaleti sistemlerinin doğrusal bir tarihsel ilerleme çizgisi ve sistematik takip ettiği yolundaki yaygın kanının aksine, günün ihtiyaç ve önceliklerine göre şekillenen kanun koyucunun toplumdaki gelen taleplere kulak kabartmak durumunda kaldığı bir düzeni vazetmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu yapısal durumun koşullu salıverilme hukukundaki en önemli sonucu, suç veya suçluluk tiplerine göre farklılaşan adeta iki farklı hatta çoklu bir koşullu salıverilme rejiminin ortaya çıkması olmuştur. Bir başka deyişle, 1960lı yıllarda müebbet hapis cezasına çarptırılanlar dışındaki hükümlülere benzer hükümler öngören koşullu salıverilme düzenlemeleri, günümüzde gelindiğinde oldukça detaylı düzenlemeler marifetiyle özellikle şiddet ihtiva eden suçlar, cinsel suçlar ve terör suçlarını diğer suçlardan tefrik eden bir yapı arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Ashworth A, *Sentencing and Criminal Justice*, Fifth Ed., Cambridge University Press, 2010.
- Beard J, *Release from prison in England and Wales*, House of Commons Library, 2020.
- Beard J, *The Parole System of England and Wales*, House of Commons Library, 2023.
- Beard, J, *Coronavirus: Prisons (England and Wales)*, House of Commons Library, 2020.
- Byrne J, Don Hummer, Sabrina S. Rapisarda/Kimberly R. Kras, 'The US government's response to COVID-19 outbreaks in federal, state, and local corrections', in Frieder Dünkel, Stefan Harrendorf ve Dirk van Zyl Smit (eds.) *The Impact of Covid-19 on Prison Conditions and Penal Policy*, Routledge, 2022, s. 557-580.
- Cox D J, 'Fitted both Morally and Physically to Fulfil his Proper Duties in the Battle of Life? – The effectiveness or Otherwise of Penal Servitude and imprisonment 1853-2021' *The Howard Journal of Crime and Justice*, 60(1), 2021, s. 47-55.
- Dünkel F/Weber J, '(Early) release, probation and collateral consequences (directives) after release, Legal conditions and practice' in Frieder Dünkel, Ineke Pruin, Anette Storgaard and Jonas Weber (eds), *Prisoner Resettlement in Europe*, Routledge, 2019, s. 403-434.
- Dünkel F, 'Early Release from Prison', in Gerben Bruinsma ve David Weisburd (eds.), *Encyclopaedia of Criminology and Criminal Justice*, Springer, 2014, s. 1256-1271.
- Dünkel F/Harrendorf S/van Zyl Smit D, 'Summary analysis of the state of prisons and penal policies before, during and after the COVID-19 pandemic', in Frieder Dünkel, Stefan Harrendorf ve Dirk van Zyl Smit (eds.) *The Impact of Covid-19 on Prison Conditions and Penal Policy*, Routledge, 2022, s. 634-664.
- Dünkel F/Thiele C/Treig J, 'Elektronische Überwachung von Straffälligen und Beschuldigten in Europa – Zusammenfassender Vergleich und Perspektiven und Perspektiven für die Kriminalpolitik', in Frieder Dünkel, Christoph Thiele ve Judith Treig (Hrsg), *Elektronische Überwachung von Straffälligen im europäischen Vergleich –*

- Bestandsaufnahme und Perspektiven*, Forum Verlag Godesberg, 2017, s. 475-540.
- Gov. UK., press release, “Pregnant prisoners to be temporarily released from custody”, 31 Mart 2020.
- Heard C/Padfield N, ‘England and Wales’, in Frieder Dünkel, Stefan Harrendorf ve Dirk van Zyl Smit (eds.) *The Impact of Covid-19 on Prison Conditions and Penal Policy*, Routledge, 2022, s. 169-180.
- Herzog-Evans M, ‘France’, in Frieder Dünkel, Stefan Harrendorf ve Dirk van Zyl Smit (eds.) *The Impact of Covid-19 on Prison Conditions and Penal Policy*, Routledge, 2022, s. 209-223.
- Herzog-Evans M, ‘French Early Release: McPocedures and McRe-Entry’, *European Journal of Probation*, 11(3), 2019, s. 188-201.
- Höffler K/Padfield N, ‘The Implementation of Sentences’, in Kai Ambos, Antony Duff, Alexander Heinze, Julian Roberts and Thomas Weigend (eds), *Core Concepts in Criminal Law and Criminal Justice, Volume II*, Cambridge University Press, 2022, s. 349-391.
- Hörnle T, ‘Comparative Assessment of Sentencing Laws, Practices, and Trends’ in Darryl K. Brown, Jenia I. Turner ve Bettina Weisser (eds.), *The Oxford Handbook of Criminal Process*, Oxford University Press, 2019, s. 887-909.
- Hucklesby A/Holdsworth E, ‘England und Wales’, in Frieder Dünkel, Christoph Thiele ve Judith Treig (Hrsg), *Elektronische Überwachung von Straffälligen im europäischen Vergleich – Bestandsaufnahme und Perspektiven*, Forum Verlag Godesberg, 2017, s. 177-204.
- Kensey A, ‘Conditional release and the prevention of reoffending’ in *Crime Policy in Europe*, Council of Europe Publishing, 2004.
- Laubenthal K, *Strafvollzug*, 8. Auflage, Springer, 2019.
- Lévy R, ‘Pardons and Amnesties as Policy Instruments in Contemporary France’, *Crime and Justice*, 36(1), 2007, s. 551-590.
- Ministry of Justice, “Serious violent and sexual offenders to spend longer in prison”, 22 January 2020, <<https://www.gov.uk/government/news/serious-violent-and-sexual-offenders-to-spend-longer-in-prison>>, Erişim Tarihi 11.03.2023.
- Padfield N/Bild J, *Text and Materials on the Criminal Justice Process*, 5th Edition, Routledge, 2016.
- Padfield N, “England and Wales”, in Nicola Padfield, Dirk Van Zyl Smit ve Frieder Dünkel (eds.), *Release from Prison, European Policy and Practice*, Willan Publishing, 2010, s. 104-134.
- Padfield N/Bild J, *Text and Materials on the Criminal Justice Process*, 5th Edition, London, 2016.
- Parole Board, ‘How we make our decisions’, <<https://www.gov.uk/guidance/how-we-make-our-decisions>>, Erişim Tarihi 11.03.2023.
- Petersilia J, “Parole and Prisoner Re-Entry”, in Michael Tonry (ed.), *The Oxford Handbook of Crime and Criminal Justice*, Oxford University Press, 2011, s. 925-952.
- Picotti L/ Ravagnani L, ‘Italy’, in Frieder Dünkel, Stefan Harrendorf ve Dirk van Zyl Smit (eds.) *The Impact of Covid-19 on Prison Conditions and Penal Policy*, Routledge, 2022, s. 295-305.
- Roberts J V, *Criminal Justice*, Oxford University Press, 2015.
- Roydhouse E, *The Criminal Law and Criminal Justice Acts 1967*, Butterworths, 1968.
- Sky News, ‘Mother who abused her child so badly he had to have his legs amputated may be kept in prison’ 11 August 2022, <<https://news.sky.com/story/mother-who-abused-her-child-so-badly-he-had-to-have-his-legs-amputated-may-be-kept-in-prison-12670701>>, Erişim Tarihi 11.03.2023.
- Sturge G, *UK Prison Population Statistics*, House of Commons Library, 2020.
- Tonry M, ‘Reducing the prison population’ in Michael Tonry (ed) *Confronting Crime*, Willan Publishing, 2003, s. 211-223.
- Tournier P V, “Systems of Conditional Release (Parole) in the Member States of the Council of Europe”, *Champ Pénal/Penal Field* [Online], 2004, <<http://journals.openedition.org/champpenal/378>>, Erişim Tarihi 11.03.2023.
- Villman E, ‘Early release from prison with electronic monitoring: Hook for or hindrance to change?’ *Criminology & Criminal Justice*, 2022, online first.
- Werninger S, ‘Die elektronische Überwachung (Art. 79b StGB)’, *Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht*, 136, 2018, s. 214-247.

